رویش روان شناسی، سال۱۵، شماره ۷، شماره پیاپی ۱۲۴، مهر ۱۴۰۵
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),15(7), 2026

تحلیل بیبلیومتریک مداخلات حمایتی برای والدین فرزندپذیر: روندهای جهانی، خلأهای پژوهشی و جهت‌گیری‌های آینده

A Bibliometric Analysis of Supportive Interventions For Adoptive Parents: Global Trends, Research Gaps, and Future Perspectives

رزا فامنینی
دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی، پردیس بین‌المللی کیش، دانشگاه تهران، ایران.
دکتر الهه حجازی (نویسنده مسئول)
استاد، گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکدهٔ روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
دکتر زهرا نقش
دانشیار، گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکدهٔ روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
دکتر غلامعلی افروز
استاد ممتاز، گروه روان‌شناسی، دانشکدهٔ روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Rosa Famenini
Ph.D. Student in Educational Psychology, Department of Psychology, Kish International Campus, University of Tehran, Iran.
Dr. Elahe Hejazi *
Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran. ehejazi@ut.ac.ir
Dr. Zahra Naghsh
Associate Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran.
Dr. GholamAli Afrooz
Distinguished Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ترسیم چشم‌انداز علمی مطالعات بین‌المللی در حوزه مداخلات آموزشی، درمانی و حمایتی برای والدین فرزندپذیر و شناسایی روندهای دانشی، کانون‌های مفهومی و خلأهای پژوهشی انجام شد. این مطالعه با رویکرد بیبلیومتریک و بر پایه داده‌های نمایه‌شده در پایگاه اسکوپوس تا ژانویه ۲۰۲۵ انجام گرفت. جست‌وجوی نظام‌مند با استفاده از ترکیبی از کلیدواژه‌های مرتبط با فرزندپذیری، والدین فرزندپذیر، مداخله، آموزش والدین و حمایت روانی صورت پذیرفت و فرآیند انتخاب مطالعات بر اساس دستورالعمل PRISMA انجام شد. تحلیل هم‌رخدادی واژگان و ترسیم شبکه‌های مفهومی با بهره‌گیری از نرم‌افزار VOSviewer انجام شد. نتایج نشان داد ادبیات پژوهشی این حوزه پیرامون سه خوشه مفهومی اصلی سازمان یافته است: (۱) مراقبت جایگزین و مسائل مرتبط با کودک، (۲) مداخلات بالینی و کیفیت روابط والد–کودک، و (۳) پیامدهای روان‌شناختی و سازگاری خانوادگی. همچنین روند زمانی انتشار مطالعات بیانگر رشد قابل‌توجه پژوهش‌ها در دهه اخیر و تمرکز فزاینده بر مداخلات آموزشی و مبتنی بر شواهد است. با وجود این، کمبود برنامه‌های بومی‌سازی شده و حساس به بافت فرهنگی، محدود بودن پژوهش‌ها در کشورهای غیرغربی و توجه اندک به فناوری‌های نوین حمایتی از جمله شکاف‌های مهم شناسایی‌شده به شمار می‌رود. یافته‌های این تحلیل می‌تواند مبنایی برای توسعه مداخلات چندبعدی، مبتنی بر شواهد و سازگار با تنوع فرهنگی در حمایت از خانواده‌های فرزندپذیر فراهم سازد.

واژه‌های کلیدی: *تحلیل بیبلیومتریک، مداخلات آموزشی، حمایت روانی، والدین فرزندپذیر، فرزندپذیری.*

Abstract

This study was conducted with the aim of systematically and bibliometrically analyzing international research on interventions, treatments, and support programs for adoptive parents. Data were collected from the Scopus database up to January 2025 using keywords such as “adoption,” “adoptive parents,” “intervention,” and “support.” Data analysis with VOSviewer identified three main clusters: (1) alternative care and child-related issues, (2) clinical interventions and parent–child relationships, and (3) child psychology and behavior. Findings indicated that educational interventions, particularly psychoeducational programs, play a key role in supporting adoptive parents; however, a clear lack of culturally sensitive and locally adapted programs was observed. Accordingly, this study suggests that future research should focus on developing interventions tailored to diverse cultural contexts and on the transnational dimensions of adoption. The results of this analysis can serve as a foundation for designing effective, evidence-based programs to support adoptive families.

Keywords: *Bibliometric Analysis, Educational Interventions, Mental Support, Adoptive Parents, Adoption.*

نوع مقاله: مروری سیستماتیک | **دریافت:** آذر ۱۴۰۴ | **پذیرش:** خرداد ۱۴۰۵ | **ویرایش نهایی:** مهر ۱۴۰۵

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

مقدمه

فرزندپذیری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اشکال مراقبت جایگزین برای کودکانی که امکان تداوم زندگی در خانواده زیستی خود را ندارند، جایگاه ویژه‌ای در نظام‌های رفاهی معاصر یافته است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد رشد در محیط خانوادگی پایدار می‌تواند پیامدهای تحولی مطلوبی همچون احساس تعلق، امنیت روان‌شناختی و بهبود کارکرد هیجانی–اجتماعی را برای کودک فراهم سازد (پالاسیوس و برودزینسکی[1]، ۲۰۱۰). بااین‌حال، بسیاری از کودکان فرزندخوانده پیش از ورود به خانواده جدید تجربه‌هایی نظیر محرومیت هیجانی، بدرفتاری یا جابه‌جایی‌های مکرر مراقبتی را پشت سر گذاشته‌اند که آنان را در معرض مشکلات تنظیم هیجان، دشواری‌های رفتاری و اختلالات دلبستگی قرار می‌دهد (دوزیر و راتر[2]،۲۰۱۴).

در این میان، والدین فرزندپذیر با چالش‌هایی فراتر از والدگری زیستی مواجه‌اند؛ از جمله ایجاد پیوند دلبستگی ایمن با کودکی دارای پیشینه آسیب، پاسخ‌گویی به نیازهای تحولی خاص و مدیریت مسائل هیجانی و رفتاری. شواهد نشان می‌دهد کیفیت رابطه والد–کودک و دسترسی به خدمات حمایتی پسا فرزندپذیری از مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده سازگاری موفق کودک و پایداری فرزندپذیری است (سل‌وین[3] و همکاران، ۲۰۱۶). در مقابل، فقدان حمایت تخصصی می‌تواند خطر تنش خانوادگی، تداوم مشکلات رفتاری و حتی گسست فرزندپذیری را افزایش دهد (وِید و الوین[4]، ۲۰۱۸).

بر همین اساس، طی دو دهه اخیر توسعه مداخلات حمایتی برای والدین فرزندپذیر مورد توجه فزاینده قرار گرفته است. این مداخلات شامل آموزش والدگری تخصصی، رویکردهای مبتنی بر دلبستگی، درمان‌های خانواده‌محور و چارچوب‌های تروما-آگاه است که اثربخشی آن‌ها در بهبود حساسیت والدینی، کاهش مشکلات رفتاری کودک و ارتقای کارکرد خانوادگی گزارش شده است (پورویس[5] و همکاران، ۲۰۱۵؛ فیشر[6] و همکاران، ۲۰۲۰).

شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که آموزش والدین ـ به‌ویژه با تأکید بر تاب‌آوری خانوادگی، مهارت‌های عاطفی و سبک‌های فرزندپروری مثبت ـ می‌تواند استرس والدین را کاهش داده و روابط والد - فرزند را بهبود (کولی[7] و همکاران، ۲۰۱۵؛ راک[8] و همکاران، ۲۰۲۱). همچنین، مداخلات بر اساس دلبستگی مانند مداخله مبتنی بر روابط اعتماد محور (TBRI) در ارتقای دلبستگی ایمن و کاهش مشکلات رفتاری مؤثر بوده‌اند (پورویس و همکاران، ۲۰۱۵؛ هاوارد[9] و همکاران، ۲۰۲۲). برنامه‌های روان آموزشی نیز با آماده‌سازی والدین برای گفت‌وگو درباره تجربه فرزندخواندگی، به کاهش تعارضات و ارتقای کیفیت تعامل کمک می‌کنند (نیل[10] و همکاران، ۲۰۱۸؛ روبول و دیلون[11]، ۲۰۰۹).

با وجود گسترش این مداخلات، چالش‌هایی همچون کمبود انطباق فرهنگی، محدودیت شواهد تجربی، و ناتوانی در پاسخ‌گویی به تنوع نیازهای خانواده‌ها باقی است (اورسی[12] و همکاران، ۲۰۲۱؛ جونز و هندرسون[13]، ۲۰۲۲). اغلب این برنامه‌ها در بسترهای فرهنگی غربی توسعه یافته‌اند و تعمیم‌پذیری آن‌ها به جوامع دیگر ـ از جمله کشورهای غیرغربی یا جمعیت‌های مهاجر ـ محل تردید است. افزون بر این، محدودیت‌هایی همچون حجم کوچک نمونه، نبود گروه کنترل و ارزیابی‌های کوتاه‌مدت، استنتاج و تعمیم نتایج را دشوار می‌سازد (فیشر و همکاران، ۲۰۲۰؛ گوئمانس و همکاران، ۲۰۱۶).

برای دستیابی به درکی جامع از ساختار دانشی این حوزه، استفاده از رویکردهای فراتحلیلی و نگاشت علمی ضروری به نظر می‌رسد. تحلیل بیبلیومتریک با بهره‌گیری از شاخص‌های کمّی تولید علم و تحلیل شبکه‌های دانشی، امکان شناسایی روندهای زمانی پژوهش، خوشه‌های مفهومی و خلأهای دانشی را فراهم می‌کند (آریا و کوکرجا[14]، ۲۰۱۷). کاربرد این روش در حوزه‌های مختلف علوم رفتاری گسترش یافته است، اما تمرکز اختصاصی بر مداخلات حمایتی مرتبط با والدین فرزندپذیر همچنان محدود باقی مانده است. برای نمونه، دانتو و همکاران[15] (۲۰۲۰۱) با استفاده از تحلیل بیبلیومتریک، نقشه‌ای کلی از پژوهش‌های مربوط به فرزندپذیری ترسیم کردند، اما تمرکز آنان بر کل حوزه فرزندپذیری بود و مداخلات آموزشی والدین به طور خاص در کانون توجه قرار نگرفت. در مقابل، اورسی و همکاران در یک مرور نظام‌مند به بررسی مداخلات والدین فرزندپذیر

1Palacios & Brodzinsky
2 Dozier, M., & Rutter
3 Selwyn, J.,
4 Waid, J., & Alewine, E
5 Purvis, K. B.
6 Fisher, P. A.,
7 Cooley, M. E.,
8 Rock, M.,
9 Howard, A. R.,
10 Neil, E.,
11 Roble, S. M., & Dillon, D. R.
12 Orsi, M.,
13 Jones, L., & Henderson, R.
14 Aria, M., & Cuccurullo, C.
15 Danto et al

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

پرداختند ولی از روش‌های بیبلیومتریک برای تحلیل روندها و تحول کلان موضوعی بهره نبردند[1](۲۰۲۱). نوآوری مطالعه حاضر در ادغام این دو رویکرد است: از یک‌سو با بهره‌گیری از تحلیل‌های بیبلیومتریک و ترسیم نقشه‌های هم‌رویدادی، روندهای کلان پژوهش‌ها آشکار می‌شود و از سوی دیگر، تمرکز ویژه بر مداخلات آموزشی و حمایتی والدین فرزندپذیر، تصویری جامع‌تر از وضعیت موجود و مسیرهای آینده فراهم می‌آورد.براین‌اساس، هدف پژوهش حاضر تحلیل بیبلیومتریک ادبیات بین‌المللی مرتبط با مداخلات حمایتی برای والدین فرزندپذیر و ترسیم روندهای علمی، ساختار مفهومی و خلأهای پژوهشی این حوزه است. انتظار می‌رود یافته‌های این مطالعه بتواند جهت‌گیری‌های آینده پژوهش و توسعه خدمات حمایتی مؤثر برای خانواده‌های فرزندپذیر را روشن سازد و به سیاست‌گذاران و متخصصان بالینی در طراحی برنامه‌های مبتنی بر شواهد و متناسب با نیازهای واقعی این خانواده‌ها یاری رساند.

روش

پژوهش حاضر با رویکرد تحلیل بیبلیومتریک و با هدف ترسیم ساختار دانشی، روندهای تولید علم و الگوهای مفهومی مطالعات مرتبط با مداخلات حمایتی والدین فرزندپذیر انجام شد. تحلیل بیبلیومتریک به‌عنوان یکی از روش‌های کمّی مطالعه ادبیات علمی، امکان بررسی نظام‌مند حجم تولیدات پژوهشی، روابط مفهومی میان واژگان کلیدی و شبکه‌های همکاری علمی را فراهم می‌سازد و برای شناسایی جهت‌گیری‌های پژوهشی و خلأهای دانشی در یک حوزه تخصصی به کار می‌رود.

داده‌های پژوهش از پایگاه نمایه‌سازی بین‌المللی Scopus استخراج شد که یکی از جامع‌ترین پایگاه‌های استنادی در حوزه علوم رفتاری و اجتماعی محسوب می‌شود. جست‌وجوی نظام‌مند بدون محدودیت زمانی اولیه انجام گرفت و کلیه مدارک نمایه‌شده از سال ۲۰۰۰ تا ژانویه ۲۰۲۵ در نظر گرفته شد .راهبرد جست‌وجو با استفاده از ترکیبی از کلیدواژه‌های مرتبط با فرزندپذیری و مداخلات والدگری طراحی شد. این کلیدواژه‌ها شامل واژگانی نظیر Adoption ، Adoptive parents، Parent training، Intervention، Support و مفاهیم هم‌ارز آن‌ها بود که در عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های نویسندگان جست‌وجو شدند. برای افزایش جامعیت بازیابی، از عملگرهای بولی (AND)، (OR) و نمادهای برش استفاده شد.

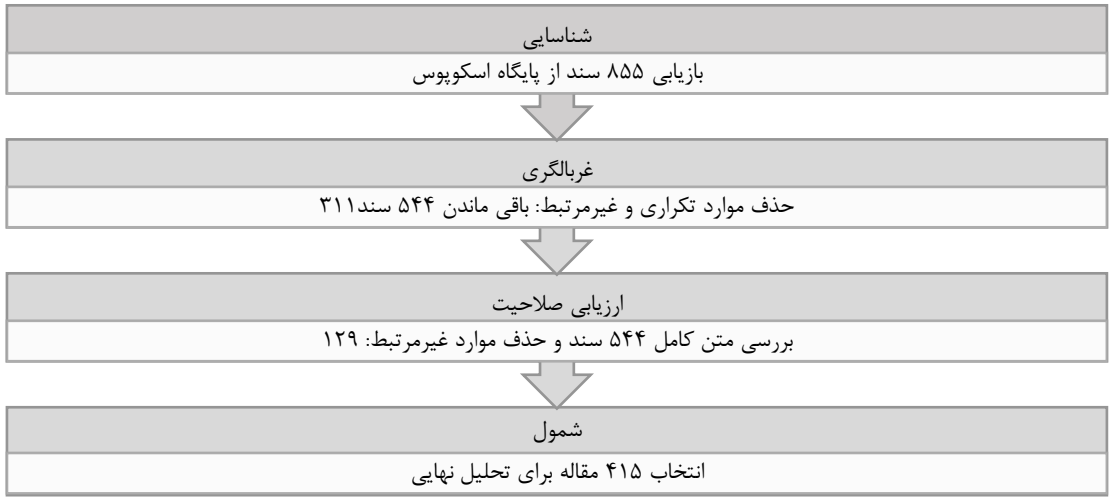

شکل ۱. فرآیند شناسایی، غربالگری، ارزیابی صلاحیت و درج نهایی مقالات بر اساس دستورالعمل PRISMA

1 Orsi et al

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

فرآیند غربالگری و انتخاب مدارک بر اساس چارچوب پریسما انجام شد (پیج [1] و همکاران، ۲۰۲۱). معیارهای ورود شامل: (۱) مقاله‌های پژوهشی یا مروری داوری‌شده، (۲) تمرکز مستقیم بر فرزندپذیری یا والدین فرزندپذیر، و (۳) ارتباط با مداخلات آموزشی، درمانی یا حمایتی بود. مدارکی که صرفاً به مراقبت جایگزین بدون اشاره به فرزندپذیری، گزارش‌های غیرعلمی، پایان‌نامه‌ها یا اسناد فاقد متن کامل بودند، از تحلیل کنار گذاشته شدند.پس از حذف موارد تکراری و انجام غربالگری عنوان و چکیده، متن کامل مدارک واجد شرایط بررسی شد و مجموعه نهایی برای تحلیل بیبلیومتریک انتخاب گردید. در گام بعد سه مدل تحلیل بیبلیومتریک به‌منظور شناسایی روندهای علمی و نقاط کمبود دانش به کار گرفته شد. برای تحلیل داده‌های کتاب‌سنجی از نرم‌افزار VOSviewer استفاده شد. شاخص‌های مورد بررسی شامل موارد زیر است:

- روند زمانی انتشار مطالعات: در این پژوهش، تقسیم‌بندی زمانی اعمال نشد تا تصویر کلی‌تری از ساختار مفهومی و همکاری‌های پایدار به دست آید.
- پراکندگی جغرافیایی تولیدات علمی: بر اساس کشور وابستگی نویسندگان انجام شد تا توزیع مکانی تولید دانش در این حوزه مشخص شود.
- تحلیل هم‌رخدادی واژگان کلیدی و شناسایی خوشه‌های مفهومی :در تحلیل هم‌رخدادی واژگان، حداقل فراوانی تکرار برای ورود واژه‌ها به نقشه علمی تعیین شد و خوشه‌های مفهومی بر اساس قدرت پیوند میان واژگان شکل گرفتند. خروجی‌ها به‌صورت نقشه‌های شبکه‌ای، چگالی و خوشه‌بندی مفهومی تفسیر شدند. آستانه ورود واژگان به تحلیل، حداقل ۸ بار تکرار بود. این آستانه به دلیل تمرکز بر واژگان پرتکرار و حذف موارد کم استفاده که ممکن است روابط غیرمعنادار ایجاد کنند انتخاب شد. هدف، شناسایی ساختار مفهومی، خوشه‌های معنایی و موضوعات پرتکرار بود.
- شبکه‌های هم‌نویسندگی و همکاری علمی: آستانه ورود، حداقل ۳ سند مشترک بین نویسندگان بود. این انتخاب به‌منظور تمرکز بر همکاری‌های علمی پایدار و حذف موارد اتفاقی صورت گرفت.

شایان‌ذکر است که نتایج صرفاً مبتنی بر داده‌های نمایه شده در پایگاه اسکوپوس است و ممکن است تمام پژوهش‌های موجود در این حوزه، به‌ویژه مقالات منتشرشده در پایگاه‌های غیرانگلیسی یا محلی، را پوشش ندهد. به دلیل اتکای پژوهش بر داده‌های ثانویه نمایه شده، نیاز به اخذ رضایت آگاهانه وجود نداشت. بااین‌حال، کلیه مراحل استخراج، پالایش و تحلیل داده‌ها با هدف تضمین شفافیت، قابلیت بازتولید و دقت علمی انجام شد.

یافته ها

۱. روند زمانی انتشار مطالعات

روند انتشار مقالات مرتبط با آموزش والدین در زمینهٔ فرزندپذیری طی بازهٔ زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۵ از پایگاه اسکوپس بررسی شد. توزیع زمانی ۴۱۵ سند انتخاب‌شده نشان می‌دهد که در دههٔ نخست (۲۰۰۰ تا حدود ۲۰۱۰)، تعداد مقالات منتشرشده محدود و با نوسان همراه بوده و به طور میانگین کمتر از ۲ مقاله در سال منتشر شده است. از سال ۲۰۱۰ به بعد، روندی تدریجی و پایدار در افزایش تعداد انتشارات مشاهده می‌شود. این روند از سال ۲۰۱۵ شتاب بیشتری گرفته و در سال‌های اخیر، به‌ویژه پس از ۲۰۲۰، با رشد قابل‌توجهی همراه بوده است. مطابق با تحلیل حاضر، بیش از نیمی از مقالات (۲۳۲ مورد، معادل ۵۵٫۹٪) تنها در پنج سال اخیر منتشر شده‌اند. این الگو نشان‌دهنده شکل‌گیری یک دوره اوج تولید دانش در این حوزه است. شکل ۲ روند سالانهٔ انتشار مقالات در حوزه آموزش والدین در زمینهٔ فرزندپذیری را نمایش می‌دهد.

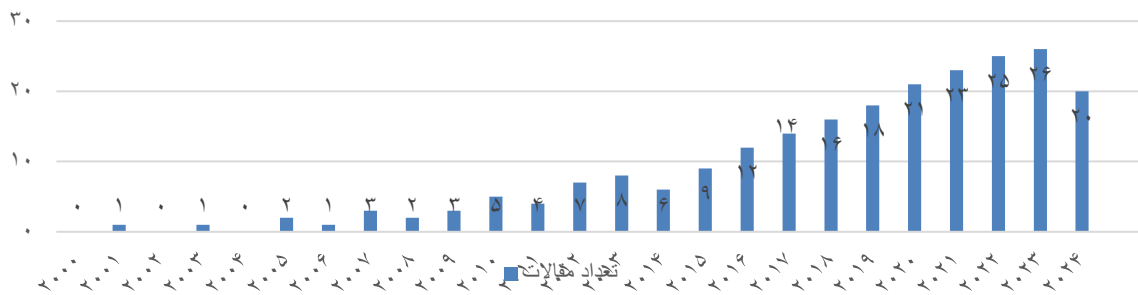

شکل ۲: روند سالانه تعداد انتشارات مرتبط

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

بررسی توزیع زمانی مدارک نشان داد که تولیدات علمی در حوزه مداخلات حمایتی برای والدین فرزندپذیر تا پیش از دهه ۲۰۱۰ روندی نسبتاً کند و محدود داشته است؛ بااین‌حال، از اوایل دهه اخیر رشد قابل‌توجهی در تعداد انتشارها مشاهده می‌شود. این افزایش می‌تواند بازتابی از توجه فزاینده نظام‌های رفاهی و پژوهشگران به پیامدهای بلندمدت فرزندپذیری، ضرورت حمایت پسا فرزندپذیری و توسعه مداخلات مبتنی بر شواهد باشد. روند صعودی انتشار همچنین نشان‌دهنده گذار این حوزه از مرحله توصیفی به مرحله مداخله محور و ارزیابی اثربخشی برنامه‌های حمایتی است.

۲. نوع اسناد

مطابق با شکل ۳ از میان اسناد منتخب برای تحلیل، ۴۳۶ مورد (۸۰٪) مقاله پژوهشی اصیل، ۸۰ مورد (۱۵٪) مرور سیستماتیک یا روایتی، و ۲۸ مورد (۵٪) فصل کتاب بودند. این توزیع نشان می‌دهد که عمده تولید علمی بر پایه پژوهش‌های تجربی و میدانی است، نه صرفاً مرور یا تحلیل نظری. حوزه‌های موضوعی طبقه‌بندی موضوعی اسکوپوس نشان می‌دهد که روان‌شناسی با ۴۶٪ از کل مقالات، بیشترین سهم را دارد و پس از آن علوم اجتماعی (۲۸٪) و آموزش (۱۶٪) قرار دارند. حدود ۱۰٪ از مقالات نیز در حوزه‌هایی چون پرستاری، پزشکی و حقوق منتشر شده‌اند. این توزیع بیانگر تمرکز غالب پژوهش‌ها بر ابعاد روان‌شناختی و اجتماعی فرزندپذیری است، اگرچه ورود حوزه‌هایی مانند حقوق و سلامت نیز دیده می‌شود.

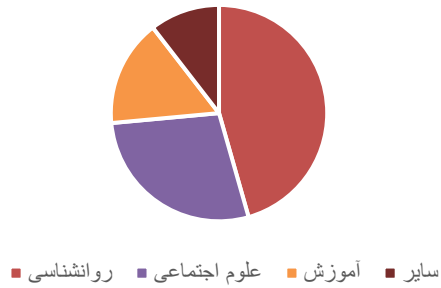

شکل ۳: توزیع حوزه‌های موضوعی مقالات

۳. پراکندگی جغرافیایی تولید علم

مطابق با شکل ۴ تحلیل توزیع جغرافیایی مدارک بیانگر تمرکز عمده پژوهش‌ها در کشورهای غربی، به‌ویژه آمریکای شمالی با ۵۱٪، اروپای غربی و استرالیا است؛ درحالی‌که سهم کشورهای درحال‌توسعه و بافت‌های فرهنگی غیرغربی محدود باقی مانده است. این الگو نشان می‌دهد دانش موجود عمدتاً در بسترهای اجتماعی–فرهنگی خاص تولید شده و عمدتاً در کشورهای انگلیسی‌زبان و دارای نظام‌های ساختاریافته مراقبت متمرکز است و تعمیم‌پذیری جهانی آن نیازمند احتیاط است. کمبود مطالعات بومی در سایر مناطق جهان، یکی از خلأهای مهم شناسایی‌شده به شمار می‌رود که می‌تواند بر طراحی مداخلات حساس به فرهنگ تأثیرگذار باشد.

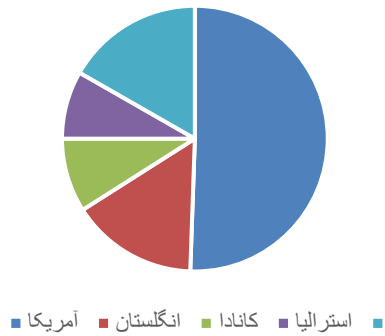

شکل ۴. توزیع جغرافیایی بر اساس کشور وابستگی نویسندگان

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

۴. تحلیل هم‌رخدادی واژگان و خوشه‌های مفهومی

نتایج تحلیل هم‌رخدادی واژگان کلیدی به شناسایی چند خوشه مفهومی اصلی در ادبیات‌پژوهش انجامید که ساختار دانشی این حوزه را شکل می‌دهند:

خوشه نخست (قرمز): مراقبت جایگزین و ویژگی‌های کودک. این خوشه بر مفاهیمی مانند پیشینه آسیب، تجربه‌های پیش از فرزندپذیری، سلامت روان کودک و سازگاری تحولی تمرکز دارد و نشان می‌دهد بخش مهمی از پژوهش‌ها به درک نیازهای ویژه کودکان فرزندخوانده اختصاص یافته است. این خوشه شامل واژگانی مانند «سرپرستی» (۱۱۲ بار؛ قدرت پیوند ۴۲۹؛ میانگین سال انتشار: ۲۰۱۵.۳۲)، «کودکان تحت مراقبت» (۱۵ بار؛ ۲۰۱۹.۳۷)، «رفاه کودک»، «نوجوان»، و «والدگری» (۴۲ بار؛ ۲۰۱۵.۸۵) است. این خوشه بیشترین فراوانی و قدرت ارتباط را در میان خوشه‌ها دارد. تمرکز مفهومی آن بر ساختارهای حمایتی، سیاست‌های مراقبت جایگزین و سلامت روانی کودک است. موقعیت چگال و مرکزی این خوشه در نقشه نیز نشان‌دهندهٔ تثبیت این موضوع در ادبیات بین‌المللی است.

خوشه دوم(سبز): مداخلات بالینی و رابطه والد–کودک. در این خوشه، برنامه‌های آموزش والدگری، مداخلات مبتنی بر دلبستگی، درمان‌های خانواده‌محور و بهبود کیفیت تعاملات عاطفی میان والد و کودک برجسته است. تمرکز این مطالعات بر ارتقای شایستگی والدینی و کاهش مشکلات رفتاری کودک قرار دارد. این خوشه از واژگانی مانند «روابط والد - کودک» (۵۳ بار؛ قدرت پیوند ۴۰۴)، «مداخله» (۱۵ بار؛ ۲۰۱۷.۲)، «مطالعه بالینی» (۱۰ بار؛ ۲۰۱۸.۷)، «مطالعه کنترل‌شده» (۲۰ بار)، و «کودک پیش‌دبستانی» (۲۰ بار) تشکیل شده است. حوزه مفهومی این خوشه به مداخلات ساختارمند، ارزیابی اثربخشی درمان‌ها و بهبود کیفیت تعامل والد - کودک اختصاص دارد. میانگین سال انتشار واژگان، نشان‌دهندهٔ تمرکز ویژهٔ پژوهش‌های جدید بر ارزیابی‌های علمی و مبتنی بر شواهد است. چگالی متوسط این خوشه بیانگر رشد تدریجی این محور در دههٔ اخیر است . از نظر بصری، این خوشه موقعیت میانی دارد و به‌عنوان پل ارتباطی بین خوشه قرمز و خوشه آبی عمل می‌کند.

خوشه سوم (آبی): پیامدهای روان‌شناختی و سازگاری خانوادگی. این خوشه به استرس والدگری، سلامت روان والدین، کارکرد خانوادگی و پایداری فرزندپذیری می‌پردازد و نشان می‌دهد توجه پژوهشگران به پیامدهای دوسویه کودک و والد در سال‌های اخیر افزایش یافته است. این خوشه واژگانی چون «رفتار کودک» (۱۴ بار)، «اختلالات رفتاری کودک» (۱۲ بار)، «استرس والدگری» (۱۳ بار)، و «جنبه روان‌شناختی» (۱۰ بار؛ میانگین سال: ۲۰۱۰.۵) را شامل می‌شود. تحلیل واژگان این خوشه بیانگر تمرکز بر چالش‌های هیجانی، تنش‌های روانی والدین، و دشواری‌های رفتاری در کودکان است. باتوجه‌به موقعیت پیرامونی و چگالی نسبتاً پایین گره‌های این خوشه، می‌توان نتیجه گرفت که این حوزه علی‌رغم اهمیت نظری، در سال‌های اخیر کمتر موردتوجه پژوهش‌های نو قرار گرفته است. روابط مفهومی میان خوشه‌ها: واژگان «میان خوشه‌ای» نقش مهمی در انسجام شبکه معنایی ایفا می‌کنند. از جمله:

- «فرزندپذیری» (از خوشه قرمز) با «روابط والد - کودک» (سبز) پیوندی با وزن ۴ دارد.
- «روابط والد - کودک» با «رفتار کودک» (آبی) دارای پیوندی قوی با وزن ۱۵ است که نشان‌دهنده ارتباط نزدیک میان رابطه خانوادگی و رفتار کودک است.
- همچنین، «والدگری» (قرمز) با «استرس والدگری» (آبی) پیوندی با وزن ۵ دارد که بر اهمیت بعد روان‌شناختی مراقبت تأکید دارد.

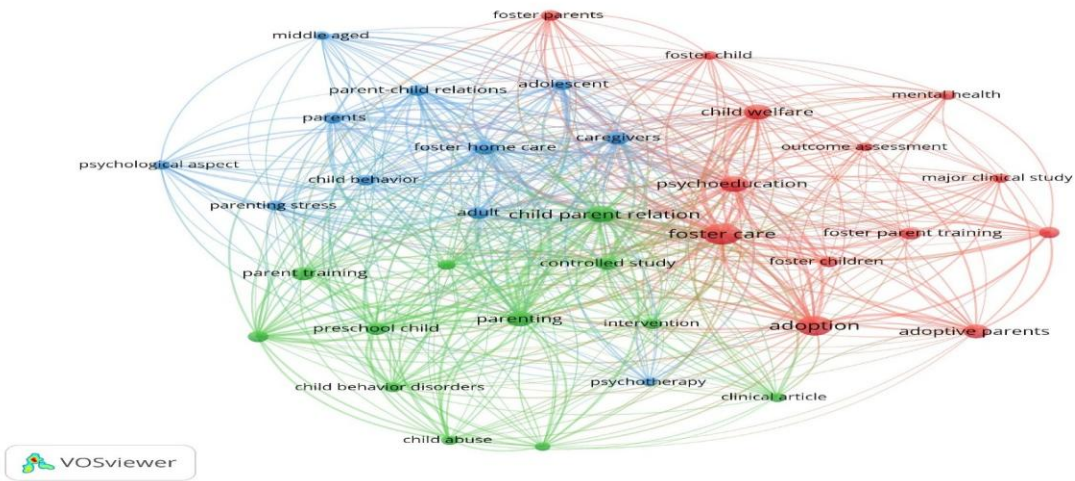

شکل ۵. نقشه هم رخدادی واژگان کلیدی

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

نمای چگالی نشان می‌دهد که خوشه قرمز پرتراکم‌ترین و خوشه آبی کم‌تراکم‌ترین بخش نقشه است. واژگانی مانند «کودک تحت مراقبت» (۳۷/۲۰۱۹) و «مداخله» (۲/۲۰۱۷) میانگین سال انتشار بالاتری دارند، درحالی‌که «جنبه روان‌شناختی» (۵/۲۰۱۰) از قدیمی‌ترین واژگان است. در مجموع، ساختار خوشه‌ای به‌دست‌آمده بیانگر حرکت تدریجی ادبیات پژوهش از تمرکز صرف بر مشکلات کودک به سوی رویکردهای نظام‌مند خانواده‌محور و مداخله‌محور است. این روند نشان‌دهنده حرکت تمرکز پژوهش از مفاهیم پایه به سمت ارزیابی اثربخشی مداخلات است.

۵ .تحلیل هم‌نویسندگی نویسندگان

به‌منظور شناسایی ساختار همکاری علمی در حوزه آموزش والدین در زمینه فرزندپذیری، تحلیل هم‌نویسندگی نویسندگان با استفاده از نرم‌افزار VOSviewer (نسخه ۱.۶.۲۰) انجام شد و تنها نویسندگانی در تحلیل گنجانده شدند که حداقل در ۳ سند مشترک مشارکت داشته‌اند. نقشه حاصل شکل ۶ نشان‌دهندهٔ ساختاری چند خوشه‌ای است. در این نقشه، سه خوشهٔ اصلی از همکاری علمی شناسایی شد. خوشه نخست شامل پژوهشگرانی مانند بارت[۱]، لندزورک[۲] و چمبرلین[۳] است. خوشه دوم متشکل از راشتن[۴] و فونک[۵] و خوشه سوم شامل بانتری-وایت[۶] و دان-گالوین[۷] است. همچنین، برخی پژوهشگران نظیر دوزیه[۸]، هاگرتی[۹]، آکین[۱۰]، مک‌نیل[۱۱] در قالب گره‌های منفرد یا خوشه‌های دونفره ظاهر شده‌اند. اندازه گره‌ها بیانگر تعداد اسناد هر نویسنده و ضخامت خطوط بیانگر شدت همکاری مشترک میان آن‌هاست؛ بنابراین می‌توان گفت که شبکه‌های همکاری علمی در این حوزه نسبتاً متمرکز و متکی بر چند هسته پژوهشی فعال است. همکاری‌های بین‌المللی بیشتر میان کشورهای توسعه‌یافته مشاهده می‌شود و مشارکت پژوهشگران از سایر مناطق جهان محدود است. این وضعیت می‌تواند بر جهت‌گیری نظری و کاربردی دانش تولیدشده اثر بگذارد و ضرورت گسترش همکاری‌های فرامرزی و چندفرهنگی را برجسته می سازد.

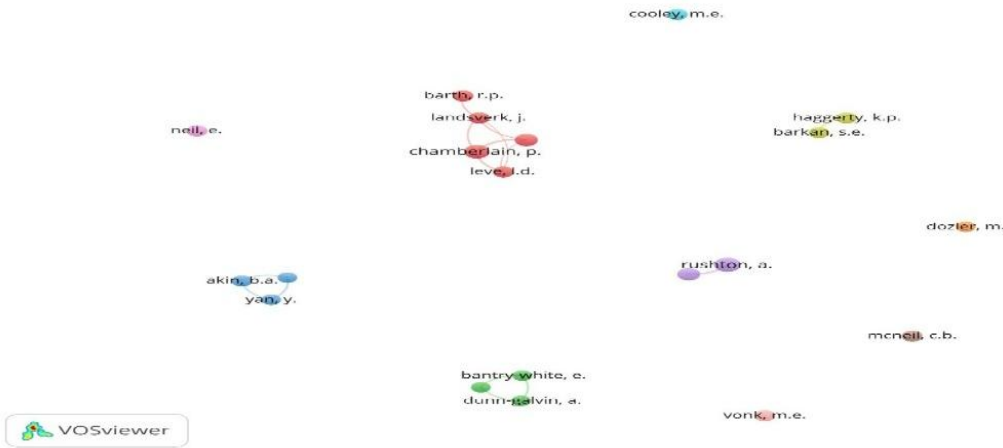

شکل ۶. نقشه هم نویسندگی نویسندگان فعال در حوزه آموزش والدین در زمینه فرزندپذیری

خلأهای پژوهشی و روندهای نوظهور

ترکیب یافته‌های بیبلیومتریک چند خلأ مهم را آشکار می‌کند: کمبود مطالعات طولی درباره اثربخشی پایدار مداخلات، محدود بودن پژوهش‌ها در بافت‌های فرهنگی متنوع، توجه اندک به نقش فناوری‌های نوین در حمایت از والدین فرزندپذیر و فقدان مدل‌های یکپارچه چندسطحی برای مداخله. در مقابل، روندهای نوظهور شامل افزایش تمرکز بر مداخلات مبتنی بر دلبستگی، رویکردهای تروما - آگاه، و برنامه‌های آموزش والدگری مبتنی بر شواهد است که جهت‌گیری آینده پژوهش‌ها را شکل می‌دهد. به‌طورکلی، یافته‌ها نشان می‌دهد حوزه مداخلات حمایتی والدین فرزندپذیر

1 Barth
2 Landsverk
3 Chamberlain
4 Rushton
5 vonk
6 Bantry- White
7 Dunn- Galvin
8 Dozier
9 Haggerty
10 Akin
11 Mcneil

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

در مرحله رشد و تثبیت علمی قرار دارد و حرکت آن به‌سوی رویکردهای بین‌رشته‌ای، حساس به فرهنگ و مبتنی بر شواهد می‌تواند مسیر توسعه دانش و عمل حرفه‌ای در سال‌های آینده را تعیین کند.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که بیشتر اسناد علمی مرتبط با مداخلات و حمایت از والدین فرزندپذیر و سرپرستان، در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ منتشر شده‌اند. از سال ۲۰۲۰ به بعد، روندی روبه‌رشد و قابل‌توجه در تولید این آثار مشاهده می‌شود که در نقشه هم‌رویدادی با بزرگ‌تر شدن گره‌های مربوط به «روان آموزش» (۹۰ مورد، ٪۶) و «مداخله» (۷۰ مورد، ٪۴) در خوشه‌های دوم و سوم مشهود است (پالاسیوس و برودزینسکی[1]، ۲۰۱۰؛ یونیسف، ۲۰۲۲). این رشد می‌تواند بازتابی از تغییرات پویایی‌های جهانی، از جمله افزایش آگاهی عمومی و حرفه‌ای نسبت به چالش‌های روان‌شناختی و اجتماعی خانواده‌های فرزندپذیر باشد. چالشی که رویکردهای سنتی مبتنی بر تطبیق تدریجی، به دلیل ناتوانی در پاسخگویی به نیازهای پیچیده‌ای همچون مسائل هویتی و دلبستگی این خانواده‌ها، از حل آن ناتوان مانده‌اند (براملت و رادل ، ۲۰۱۷؛ باربوسا-دوچارنه و کوئلیو ، ۲۰۱۷). در سطح سیاست‌گذاری، اسناد بین‌المللی همچون «اهداف توسعه پایدار» و گزارش‌های یونیسف (۲۰۲۲) بر ضرورت طراحی مداخلات تحول‌آفرین برای ارتقای سلامت روان و رفاه کودکان تحت سرپرستی و خانواده‌هایشان تأکید دارند (یونیسف، ۲۰۲۲؛ سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۳).

نتایج بیبلومتریک نشان داد که تمرکز اصلی پژوهش‌ها بر حوزه روان‌شناختی است، به‌ویژه در خوشه اول با کلیدواژه‌هایی همچون «سلامت روان» (۸۵ مورد، ٪۵) و «رفاه کودک» (۶۵ مورد، ٪۴) (اتکینسون[2] و همکاران، ۲۰۱۷). بااین‌حال، حوزه‌هایی همچون آموزش، علوم اجتماعی و سیاست‌گذاری کمتر موردتوجه قرار گرفته‌اند. برای نمونه، کلیدواژه «سیاست‌گذاری» تنها ۲۰ بار (٪۲/۱) ظاهر شده که نشانگر کمبود تحقیقات سیاست‌محور در این زمینه است (کمیسیون اروپا، ۲۰۲۱). همچنین، بخش عمده ادبیات موجود مربوط به کشورهای جهان شمال است و مناطق جهان جنوب – به‌ویژه آفریقا و آسیا–اقیانوسیه – کمتر در داده‌ها نمایان شده‌اند (یونیسف، ۲۰۱۸). این شکاف جغرافیایی می‌تواند به نابرابری‌های موجود در دسترسی به خدمات حمایتی دامن بزند ، لزوم توسعه مطالعات بومی و مشارکتی را برجسته کند و اعتبار بیرونی مداخلات را با تردید جدی روبرو سازد. بررسی تحولات حوزه نشان می‌دهد که در دوره ۲۰۱۰–۲۰۱۵ تمرکز بر مسائل روان‌شناختی و رفتاری کودکان بوده است (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۱۲). در بازه ۲۰۱۵–۲۰۱۸، توجه به مداخلات آموزشی و بهبود روابط خانوادگی بیشتر شده است (یونیسف، ۲۰۱۸). نهایتاً از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۵ گرایش به سمت پرداختن به موضوعات سیاستی و عملی، به‌ویژه در حوزه سلامت روان کودکان تحت سرپرستی، افزایش یافته است (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۳). این تغییر مسیر نشان‌دهنده حرکت از مداخلات فردی به سمت رویکردهای کلان‌تر در حوزه سیاست‌گذاری و حمایت اجتماعی است.

سه جریان فکری اصلی بر ادبیات این حوزه تأثیرگذار بوده‌اند: مکتب اجتماعی–روانی (پالاسیوس و برودزینسکی، ۲۰۱۰)، مکتب اجتماعی (لی[3] و همکاران، ۲۰۱۹) و مکتب توسعه‌ای (فولی[4] و گروتوونت، ۲۰۲۰). با این وجود، کمبود پژوهش‌های طولی درباره پیامدهای بلندمدت مداخلات، فقدان توجه کافی به تفاوت‌های فرهنگی، و استفاده محدود از فناوری‌های نوین همچون اپلیکیشن‌های آموزشی، شکاف‌های مهمی هستند که باید در تحقیقات آینده پر شوند (دل پوزو د بولجر [5]و همکاران، ۲۰۱۸).

این یافته‌ها تأکید می‌کنند که مداخلات آموزشی و روان‌شناختی باید با رویکردهای چندرشته‌ای و حساس به فرهنگ تلفیق شوند تا حمایت‌های پایدار و مؤثر برای خانواده‌های فرزندپذیر فراهم آید. همچنین، تمرکز بر توسعه ابزارهای نوآورانه و فناوری‌محور و گسترش مطالعات بومی در جهان جنوب می‌تواند سهم مهمی در کاهش نابرابری‌ها و بهبود رفاه این خانواده‌ها داشته باشد (یونیسف، ۲۰۲۲؛ سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۳).

نتیجه گیری و کاربرد: این مطالعه ترسیم روندها و خلأهای پژوهشی در زمینه مداخلات آموزشی و حمایتی والدین فرزندپذیر با رویکرد بیبلیومتریک بود. برخلاف مرورهای نظام‌مند پیشین (اورسی و همکاران، ۲۰۲۱) یا تحلیل‌های کلان حوزه فرزندپذیری (دانتو و همکاران، ۲۰۲۱)، این پژوهش با ادغام هر دو رویکرد، نشان داد که موضوعاتی مانند مدیریت استرس والدگری، بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال در آموزش، و توجه به تنوع فرهنگی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. این نتایج می‌تواند راهنمای سیاست‌گذاران در طراحی برنامه‌های حمایتی جامع‌تر و عادلانه

1 Brodzinsky, D
2 Atkinson, M.,
3 Lee, R. M.
4 Foli, K. J.,
5 Del Pozo de Bolger.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

تر، یاریگر متخصصان بالینی در توسعه مداخلات مبتنی بر شواهد، و راهگشای برنامه‌ریزان آموزشی در تدوین ماژول‌های متناسب با نیازهای واقعی والدین فرزندپذیر باشد. تحلیل روندها نشان داد که حوزه مداخلات حمایتی برای والدین فرزندپذیر در مسیر رشد علمی و کاربردی قرار دارد و روندهای نوظهور آن بر رویکردهای مبتنی بر شواهد، خانواده‌محور و حساس به فرهنگ تأکید می‌کند. نتایج این مطالعه می‌تواند برای پژوهشگران، متخصصان بالینی و سیاست‌گذاران اجتماعی در جهت توسعه خدمات مؤثرتر برای خانواده‌های فرزندپذیر راهگشا باشد و مسیرهای اولویت‌دار تحقیقات آینده را روشن‌تر سازد.

این پژوهش همانند سایر مطالعات بیبلیومتریک با محدودیت‌هایی همراه است. اتکا به یک پایگاه داده نمایه‌سازی می‌تواند به حذف برخی مطالعات مرتبط منجر شده باشد. همچنین شاخص‌های کتاب‌سنجی لزوماً بیانگر کیفیت روش‌شناختی پژوهش‌ها نیستند و تفسیر نتایج باید با احتیاط انجام گیرد. با وجود این محدودیت‌ها، استفاده از روش‌های نظام‌مند جست‌وجو و تحلیل شبکه‌ای امکان ارائه تصویری نسبتاً جامع از وضعیت علمی این حوزه را فراهم کرده است.

منابع

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics, 11*(4), 959–975. https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007

Arya, V., & Kukreja, A. (2017). Bibliometric analysis: A tool for mapping of literature. *Journal of Clinical and Diagnostic Research, 11*(9), JE01–JE05. https://doi.org/10.7860/JCDR/2017/26398.10558

Baden, A. L., Treweeke, L. M., & Ahluwalia, M. K. (2013). Reclaiming culture: Reculturation of transracial and international adoptees. *Journal of Counseling & Development, 91*(4), 387–399. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2013.00111.x

Barroso, R., Barbosa-Ducharne, M., & Coelho, V. (2018). Portuguese adopted adolescents' attachment to adoptive parents. *Child & Family Social Work, 23*(4), 670–682. https://doi.org/10.1111/cfs.12466

Berrick, J. D., & Skivenes, M. (2017). *Adoption from care: International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention*. Oxford University Press.

Berke, D., & Skowronski, D. (2017). Parent training interventions for adoptive parents: A review and meta-analysis. *Adoption Quarterly, 20*(2), 114–138. https://doi.org/10.1080/10926755.2017.1288601

Bramlett, M. D., & Radel, L. F. (2016). Factors associated with adoption and intention to adopt among nonparental caregivers. *Adoption Quarterly, 19*(1), 1–25. https://doi.org/10.1080/10926755.2015.1088109

Brodzinsky, D. M. (2011). Children's understanding of adoption: Developmental and clinical implications. *Professional Psychology: Research and Practice, 42*(2), 200–207. https://doi.org/10.1037/a0022415

Child Welfare Information Gateway. (2019). *Supporting adoptive families: Overview of postadoption services*. U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau. https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/support_adoptive_families.pdf

Coakley, T. M., & Buehler, C. (2008). Toward a theory of cultural competence in transracial adoptive parenting. *Journal of Public Child Welfare, 2*(4), 401–425. https://doi.org/10.1080/15548730802463642

Cooley, M. E., Farineau, H., Mullis, A., & Mullis, R. (2015). Foster parent intervention programs: Enhancing youth adjustment. *Children and Youth Services Review, 58*, 107–114. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.09.009

Cooley, M. E., Thompson, H. M., & Newell, W. Y. (2015). Examining the influence of adoption preparation on adoptive parents' and children's outcomes. *Children and Youth Services Review, 56*, 28–34. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.07.012

Danto, D., Chanda, N., & Hogarth, M. (2021). Mapping adoption research: A bibliometric analysis. *Adoption & Fostering, 45*(2), 127–141. https://doi.org/10.1177/0308575921993192

Department for Education. (2018). *Fostering better outcomes: The government's response to the fostering stocktake and education select committee inquiries*. UK Government. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/692003/Fostering_better_outcomes.pdf

Del Pozo de Bolger, A., Dunstan, D., & Kaltner, M. (2019). Open adoption from out-of-home care in New South Wales: Adoptive parents' views of support and contact. *International Social Work, 62*(5), 1465–1478. https://doi.org/10.1177/0020872818774109

Dozier, M., & Rutter, M. (2014). Challenges to the development of attachment relationships faced by young children in foster and adoptive care. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 23*(2), 289–303. https://doi.org/10.1016/j.chc.2013.12.001

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research, 133*, 285–296. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070

Fisher, P. A., Mannering, A., Van Ryzin, M., & Gunnar, M. R. (2020). Promoting resilience in foster children. *Development and Psychopathology, 32*(3), 1101–1116. https://doi.org/10.1017/S0954579420000813

Fisher, P. A., Van Ryzin, M. J., & Gunnar, M. R. (2020). Mitigating HPA axis dysregulation associated with placement changes in foster care: A randomized clinical trial. *Psychoneuroendocrinology, 118*, 104698. https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2020.104698

Foli, K. J., South, S. C., Lim, E., & Hebdon, M. (2017). Maternal postadoption depression, unmet expectations, and personality traits. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association, 23*(3), 202–212. https://doi.org/10.1177/1078390317702498

Goemans, A., van Geel, M., & Vedder, P. (2016). Over three decades of longitudinal research on the development of foster children: A meta-analysis. *Child Abuse & Neglect, 58*, 98–111. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.06.004

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]

Goldberg, A. E. (2020). *LGBTQ parents and their children: Research on the family life cycle*. American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000167-000

Grotevant, H. D., & McDermott, J. M. (2014). Adoption and cognitive development. *Child Development Perspectives, 8*(3), 128–134. https://doi.org/10.1111/cdep.12077

Howard, A. R., Parris, S. R., Deluna, K., Call, C. D., & Cross, D. R. (2022). Trust-Based Relational Intervention (TBRI): Enhancing attachment, self-regulation, and competency in children. *Child & Family Social Work, 27*(1), 13–25. https://doi.org/10.1111/cfs.12840

Howard, J., Martin, A., Berlin, L. J., & Brooks-Gunn, J. (2022). Trauma-informed parenting interventions: A systematic review. *Child Abuse Review, 31*(2), 137–152. https://doi.org/10.1002/car.2703

Jones, L., & Henderson, R. (2022). Cultural adaptations of parenting programs: A systematic review. *Children and Youth Services Review, 140*, 106657. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106657

Koh, E., & Testa, M. F. (2011). Propensity score matching of children in kinship and nonkinship foster care: Do permanency outcomes differ? *Social Work Research, 35*(3), 173–182. https://doi.org/10.1093/swr/35.3.173

Lee, R. M. (2003). The transracial adoption paradox: History, research, and counseling implications of cultural socialization. *The Counseling Psychologist, 31*(6), 711–744. https://doi.org/10.1177/0011000003258087

Lee, R. M., Grotevant, H. D., Hellerstedt, W. L., Gunnar, M. R., & Brooks, D. (2006). Cultural socialization in families with internationally adopted children. *Journal of Family Psychology, 20*(4), 571–580. https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.4.571

McWey, L. M., Acock, A., & Porter, B. E. (2010). The impact of continued contact with biological parents upon the mental health of children in foster care. *Children and Youth Services Review, 32*(10), 1338–1345. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.05.003

Neil, E., Beek, M., & Ward, E. (2018). Helping birth families: Services and interventions. *Adoption & Fostering, 42*(3), 246–257. https://doi.org/10.1177/0308575918790439

Neil, E., Copson, R., & Sorensen, P. (2018). *Adoptive parent preparation: A review of current evidence*. University of East Anglia.

Orsi, M., Gregis, D., & Montirosso, R. (2021). Parenting interventions in adoptive families: A systematic review. *Adoption Quarterly, 24*(4), 320–340. https://doi.org/10.1080/10926755.2021.1916953

Page, M. J., et al. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ, 372*, n71. https://doi.org/10.1136/bmj.n71

Palacios, J., & Brodzinsky, D. (2010). Adoption research: Trends, topics, and outcomes. *International Journal of Behavioral Development, 34*(3), 270–284. https://doi.org/10.1177/0165025410362837

Palacios, J., Román, M., Moreno, C., & León, E. (2019). Adoption and psychological adjustment. *Annual Review of Psychology, 70*, 361–383. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102917

Purvis, K. B., Cross, D. R., & Sunshine, W. L. (2015). Trust-Based Relational Intervention (TBRI): A systematic approach. *Children and Youth Services Review, 58*, 208–216. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.09.011

Roble, S. M., & Dillon, D. R. (2009). Talking with adopted children about adoption: A developmental approach. *Child Welfare, 88*(1), 147–168.

Rock, M., Green, K. E., & Crook, W. P. (2021). Parenting interventions for adoptive parents: Evaluating family-based strategies. *Journal of Child and Family Studies, 30*(2), 389–401. https://doi.org/10.1007/s10826-020-01822-5

Sanchez-Sandoval, Y. (2015). Adjustment of adopted adolescents. *Children and Youth Services Review, 48*, 49–58. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.12.002

Selwyn, J., Meakings, S., & Wijedasa, D. (2016). *Beyond the adoption order: Challenges, interventions and adoption disruption*. British Association for Adoption and Fostering.

Smith, S. L., Howard, J. A., Garnier, P., & Ryan, S. D. (2006). Where are we now? A post-ASFA examination of adoption disruption. *Adoption Quarterly, 9*(4), 19–44. https://doi.org/10.1300/J145v09n04_02

UNICEF. (2022). *Children in alternative care: Global trends and policy recommendations*. https://www.unicef.org/reports/children-alternative-care-2022

United Nations. (2020). *Child adoption: Trends and policies*. United Nations Publications.

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics, 84*(2), 523–538. https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3

Vandivere, S., Malm, K., & Radel, L. (2020). *Adoption USA: A chartbook based on the 2015 NSAP*. Child Trends.

Waid, J., & Alewine, E. (2018). An integrative review of foster parent training programs. *Children and Youth Services Review, 86*, 172–182. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.01.017

Whitt-Woosley, A., Sprang, G., & Clark, J. J. (2020). Behavioral outcomes in foster children: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review, 118*, 105465. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105465

World Health Organization. (2023). *Mental health and psychosocial support in emergencies*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240012306

Wrobel, G. M., & Dillon, K. (2009). Adopted adolescents: Who and what are they curious about? *Adoption Quarterly, 12*(1), 29–43. https://doi.org/10.1080/10926750902791990

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13]